

FEBRUARI 1962 HÄFTE 2

Social- medicinsk tidskrift

TRETTIONDE ÅRGÅNGEN

"Hälsokontroll"

Rubriken citerar ett slagord som använts alltför mycket på sista tiden. Med utgångspunkt från anglosachsiska begrepp och internationell kodifiering har uttrycket *hälsa* definierats som ett tillstånd av fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande hos den enskilde individen. Förhållandet hälsa-sjukdom är redan oberoende av den sociala aspekten flytande såväl till art som tid. Därmed kan hälsotillståndet betecknas som ett balanserande men lättörligt syndromsystem, ett komplex som ej lätt låter sig objektivt kontrollera. För allmänheten innebär dock en s. k. hälsokontroll vid negativt utfall att hälsan är god, åtminstone att inga sjukdomstecken kunnat urskiljas vid undersökningen. Och man vill gärna se resultatet som en garanti, fast att en sådan aldrig kan ges.

Den flora av metoder för s. k. hälsokontroll som på senare tid erbjuds täcker endast till ringa del det omfattande undersökningsområdet. Många varningar har i detta sammanhang höjts mot den tilltagande specialismen. Människans benägenhet att i alla sammanhang vända sig till en "specialist", och de allt snävare områden varje specialist för sig kan svara för, står i strid mot

det grundläggande kravet i människovården att varje individ skall betraktas som en helhet. Den medicinska undersökningen kan behöva gå in i minsta detalj beträffande en bestämd frågeställning. Det är möjligt att man med besvarandet av en sådan detaljfråga finner nyckeln till totalbilden men den är icke i och för sig själv avgörande som "hälsokontroll". Det är i samtal med den undersökte angående hans strängt personliga förhållanden som läkaren i samband med undersökningen kan komma till en uppfattning om hans situation och ge den behandling eller rådgivning som är av vikt för individen.

Inom läkarverksamheten finnes stor erfarenhet av s. k. friskundersökningar. Dessa kan krävas för intyg vid t. ex. sökande av tjänst men kan också genomföras på basis av en generell önskan från den undersöktes sida 'att få veta om han är frisk'. Trots den individualisering som läkaren har möjlighet att tillämpa på mottagningen, innebär emellertid undersökningen ingen annan trygghet för den undersökte än att läkaren med sina resurser och eventuellt efter vissa special- eller detaljundersökningar kan konstatera om

sjukdomstecken funnits eller icke kunnat påvisas vid dessa undersökningar. Eventuellt kan mer eller mindre betydelsefulla symtom anvisa behandling eller fortsatt vaksamhet och kontroll. Den personliga undersökningen hos en läkare, helst en allmänläkare som tidigare känner patienten och hans förhållanden, motsvarar i dag den bästa hälsokontroll som kan åstadkommas. Alla andra metoder för sådan kontroll är intet annat än styckeverk. Detta betyder dock icke att de skulle vara olämpliga att använda. Tvärtom kan under vissa förhållanden en fraktionerad undersökningsmodell vara värdefull. Inom industrin brukar en förundersökning av läkare ske för att konstatera om den arbetssökande lämpar sig för ett tänkt arbete eller om vissa arbeten med hänsyn till sökandens hälsotillstånd bör undvikas. Skärmbildsförfarandet motsvarar en strängt begränsad form av hälsoundersökning, omfattande lungor och i någon mån hjärtat, varvid dock metodens säkerhet begränsas av teknik, bildformat och massavverkning. Andra kontrollundersökningar kan punktformigt läggas till skärmbildsfotograferingen. Då klientelet ändock samlas, kan urinprov undersökas, elektrokardiogram tagas etc. Härigenom vidgas den begränsade undersökningen med de ytterligare moment som antingen ger positivt utslag beträffande ytterligare några sjukdomar och åkommor eller avvisar misstanken därom. En sådan befolkningsundersökning har igångsatts i Malmöhus län, en liknande, ytterligare utbyggd har av medicinalstyrelsen planerats till Värmlands län. Bröderna Jungner har som tekniskt intresserade laboratorieläkare och kemister konstruerat ett automatiskt verkande registrerings-system för urin- och blodprov, användbart vid massundersökningar. Därigenom rationaliseras och ökas möjligheterna att fastställa eller utesluta vissa sjukdomar eller misstänkta sådana. En ytterligare utbyggnad av den kemiska kontrollen till att omfatta ett maximalt antal tekniska prov i massundersökning torde, även om det skulle vara genomförbart, av olika skäl knappast kunna utnyttjas. Den diagnostiska och ekonomiska lön-

samheten måste härvid tagas i betraktande. I dagens läge gäller emellertid att den kemiska hälsokontrollen liksom skärmbildsförfarandet icke kan motsvara annat än en avskärmad och begränsad del av de undersökningsmoment som måste krävas i fråga om något som kallas total hälsoundersökning. Sådana undersökningar tillgodoser mera behovet av sjukdomsstatistik och sjukvårdsplanläggning än de enskilda människornas önskemål och behov.

Stockholms-Tidningen har tillsammans med några företagsamma tekniker och läkare lanserat en modell för hälsoundersökning som utgår från en subjektiv deklaration, skriftligen avgiven genom besvarande av mer än 250 frågor. All erfarenhet i läkarverksamheten ger vid handen att en värdering av besvarade frågor måste ske för varje fall, i varje situation, ja i varje ögonblick. Redan av trenne frågor brukar en eller två kunna missuppfattas. Det är därför helt uteslutet att en ensam människa, kanske oroad av misstankar, nedslagen av bekymmer över sin hälsa, mer eller mindre lättsuggestibel eller under inflytande av ett fast rotat önsketänkande skall kunna besvara en sådan mängd frågor, och därtill många invecklade sådana, på ett sätt som kan ge ledning för en adekvat bedömning. Korrektur med hänsyn till så osäkra och felaktiga svar lär väl ingen datamaskin kunna prestera. Sedan erfarenheterna av detta experiment blivit närmare bedömda torde dess möjligheter framstå klarare. Än så länge förefaller det att vara alltför stort upplagt och ha tillkommit utan nödig vetenskaplig kontroll. Att moderna tekniska metoder inklusive databehandling och automation sannolikt kommer att bli till stor nytta inom medicinen och sjukvårdsplaneringen kan förutses. Men i dag ser det ut som om datamaskinens bästa råd till alla ängsliga deltagare i den stora frågesporten borde vara det gamla vanliga: Sök läkare! Man får hoppas att denna "hälsokontroll" ej alstrat alltför många okynnesfall och hypokondrier. Risken är betydande.